

١٠٢١٦١

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

دانشگاه قم

دانشکده حقوق

پایان نامه کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم شناسی

عنوان:

سیاست جنایی ایران در خصوص اعمال مجازات در ملأ عام

استاد راهنما:

دکتر عادل ساریخانی

استاد مشاور:

دکتر ابوالفتح خالقی

نگارنده:

یوسف احمد آبادی

پاییز ۸۶

۱۳۸۶ / ۱۰ / ۱۲

مجلس شورای اسلامی ایران
کتابخانه مجلس شورای اسلامی

۱۰۴۸۶۸

تقدیر و تشکر

بر خود واجب می دانم از زحمات کلیه اساتید بزرگواری که در راه ارتقاء و اعتلای علمی اینجانب سعی و تلاش نموده اند خصوصاً از اساتید فرزانه جناب آقای دکتر عادل ساریخانی (استاد راهنما) و جناب آقای دکتر ابوالفتح خالقی (استاد مشاور) که با سعه صدر و علیرغم مشغله های فراوان زحمات زیادی را متحمل شدند و بنده را در امر تهیه و تدوین پایان نامه مساعدت نمودند، نهایت تشکر و قدر دانی را بنمایم.

چکیده:

هدف از این تحقیق بررسی سیاست جنایی ایران در خصوص اعمال مجازات در ملاعام می باشد. موضوع اعمال مجازات در ملاعام از مسایلی است که باعث بروز واکنش های متفاوت از سوی صاحب نظران شده است. برخی ضمن موافقت با اجرای مجازات در ملاعام، معتقدند: اجرای علنی مجازات زمینه شرعی و قرآنی دارد و در تأیید نظر خود به آیه شریفه «وليشهد عذابهما طائفة من المومنين» استناد می کنند، گروهی نیز معتقدند: اصلاً موضوعی به عنوان ملاعام در قواعد فقه موجود نمی باشد و آیه شریفه مذکور بیانگر اجرای علنی مجازات نمی باشد. در هر صورت قانونگذار جمهوری اسلامی ایران اجرای علنی مجازات را پیش بینی نموده و در صورتی که مصلحت ایجاب نماید مبادرت به اجرای مجازات در ملاعام می کند. گاهی از مواقع مشاهده می شود که این طرح به مورد اجرا گذاشته می شود و مجازات در میدانی اصلی و مکانهای شلوغ و در حضور مردم اجرا می شود. در مورد آثار و تبعات فردی و اجتماعی اجرای مجازات در ملاعام بین علما و صاحب نظران اتفاق نظر وجود ندارد. برخی آن را واجد آثار مثبت می دانند و معتقدند اجرای علنی مجازات باعث کاهش بزهکاری، تسکین افکار عمومی و اعاده نظم و آرامش در جامعه می شود و گروهی نیز آنرا دارای تبعات منفی می دانند و معتقدند پیشگیری از وقوع جرم همیشه با اجرای مجازات صرف میسر نیست علاوه بر این اجرای مجازات در ملاعام. مجازات مضاعف بوده و تأثیر مخربی بر روی کودکان و زنان دارد. همچنین این عمل باعث وهن اسلام شده و حساسیت مردم را در مقابل اجرای علنی مجازات کاهش می دهد.

این امر در سطح بین المللی واکنش های گسترده ای را در پی داشت و بسیاری از سازمان های حقوق بشری از جمله کمیسیون حقوق بشر و کمیته منع شکنجه به این شیوه از مجازات اعتراض نموده و اظهار داشتند این شیوه اعمال مجازات با موازین بین المللی انطباق ندارد.

بنابراین با عنایت به اینکه سیاست جنایی اسلام بر ترجیح بزه پوشی است و در خصوص مشروعیت یا عدم مشروعیت اجرای علنی مجازات بین فقها اختلاف نظر وجود دارد و در سطح بین المللی نیز با میثاق هایی که به تصویب قانونگذار جمهوری اسلامی ایران رسیده در تعارض است و از همه مهمتر امروزه اجرای مجازات در ملاعام به لحاظ تبعات داخلی و بین المللی موجب وهن اسلام می گردد باید از اجرای علنی مجازاتها تا سر حد امکان خودداری ورزید و برای جلوگیری از هنجار شکنی و بزهکاری، عوامل ارتکاب جرم را کشف و سپس با آن مبارزه کرد.

کلید واژگان: سیاست جنایی، مجازات، ملاعام، علنی

فهرست مطالب

۱	مقدمه
۲	الف) بیان مسأله
۳	ب) اهداف پژوهش
۳	ج) ضرورت پژوهش
۴	د) سوالات پژوهش
۴	ه) فرضیات پژوهش
۴	و) پیشینه تحقیق
۴	ز) روش تحقیق
۵	ز) روش و ابزار گردآوری اطلاعات
۵	ک) طرح کلی تحقیق
	فصل اول: کلیات
۶	مبحث اول: واژه شناسی و تعریف
۶	گفتار اول - اصطلاحات لغوی (واژه شناسی)
۶	الف - سیاست در لغت
۶	ب - مفهوم جنایی در لغت
۶	ج - مجازات در لغت
۷	د - ملامت در لغت
۸	گفتار دوم - تعاریف اصطلاحی
۸	الف - تعریف سیاست جنایی
۱۰	ب - تعریف مجازات از دیدگاه حقوقدانان
۱۱	ج - تعریف ملامت
۱۲	د - تعریف اعمال مجازات در ملامت
۱۲	۱ - تعریف فقهی
۱۲	۲ - تعریف حقوقی
۱۳	۳ - انتخاب تعریف نهایی
۱۳	گفتار سوم: ملاک و معیار ملامت
۱۴	الف) حضور مردم
۱۷	ب) خصوصیت مکانی
۱۸	ج) پخش از طریق رسانه های گروهی
۲۰	گفتار چهارم: تفکیک جرائم بر اساس اجرای علنی آنها
۲۰	مبحث دوم - پیشینه اعمال مجازات در ملامت

۲۰	گفتار اول: دوران قبل از اسلام
۲۰	الف) تورات و انجیل
۲۱	ب) قانون حمورابی
۲۲	گفتار دوم پس از اسلام
۲۲	الف) دوران حقوق غیر مدون
۲۳	ب) پیشینه تقنینی
۲۳	بند اول: قبل از انقلاب
۲۳	۱) قانون آئین دادرسی کیفری مصوب ۱۲۹۰
۲۳	۲) اجرای علنی مجازاتها از سال ۱۳۴۴ تا ۱۳۵۷
۲۴	بند دوم: پس از انقلاب
۲۴	۱) اجرای علنی مجازات پس از پیروزی انقلاب اسلامی تا سال ۱۳۷۰
۲۵	۲) اجرای علنی مجازات در آئین نامه نحوه اجرای احکام مصوب ۱۳۷۰/۲/۱۵
۲۵	۳) اجرای علنی مجازات در قانون آئین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۷۸/۶/۲۸
۲۶	۴) اجرای علنی مجازات در آئین نامه نحوه احکام مصوب ۱۳۸۲/۶/۲۷
۲۶	۵) اجرای علنی شلاقهای تعزیری پس از پیروزی انقلاب اسلامی تا کنون
۲۸	مبحث سوم: مبانی اعمال مجازات در ملاعام از دیدگاه اسلام
۲۸	الف) تسکین آلام مجنی علیه و پیشگیری از انتقام فردی
۲۹	ب) ارباب و عبرت انگیزی
۳۱	ج) جرم علنی مستلزم مجازات علنی است
۳۳	د) تامین عدالت کیفری
۳۴	ه) پاک سازی و حفظ نظم و آرامش در جامعه
۳۶	فصل دوم: بررسی اجرای علنی مجازاتها و خصوصیات آن
۳۷	مبحث اول: رویکرد حقوق جزای ایران در خصوص اجرای علنی مجازات
۴۳	مبحث دوم: ضرورت آگاهی مردم از زمان و مکان اجرای مجازات
۴۴	گفتار اول: دیدگاه فقها در خصوص حکم فقهی اعلام
۴۴	الف) وجوب اعلام
۴۴	ب) استحباب اعلام
۴۵	ج) مباح بودن اعلام
۴۶	گفتار دوم: دلایل فقها در خصوص ضرورت آگاهی مردم
۴۶	الف) دلایل موافقان وجوب
۴۸	ب) نقد دلایل موافقان وجوب

۵۰	مبحث سوم: شرایط و کیفیت اعمال مجازات در ملاعام
۵۱	گفتار اول: انواع مجازاتها در حقوق جزای ایران
۵۱	الف) حدود
۵۴	ب) قصاص
۵۶	ج) دیات
۵۷	د) تعزیرات
۵۹	هـ- مجازات بازدارنده
۶۱	گفتار دوم: بررسی اجرا یا عدم اجرای حدود در زمان غیبت امام عصر (عج)
۶۲	الف) دیدگاه مخالفین
۶۴	ب) دیدگاه موافقین
۷۲	گفتار سوم: شرایط اجرای علنی مجازات
۷۲	الف) حدود
۷۳	ب) قصاص
۷۵	ج) تعزیرات
۷۸	فصل سوم: آثار اجرای علنی مجازاتها
۷۹	مبحث اول: ممانعت از بزه پوشی
۸۱	گفتار اول: مبانی بزه پوشی
۸۲	الف- کیفر زدایی
۸۳	ب- توجه به ارزشهای اخلاقی و مصالح اجتماعی
۸۶	گفتار دوم: محدود های بزه پوشی
۸۶	الف- حمایت از حقوق جامعه و مصالح عمومی
۸۷	ب- تجاهر به فسق
۸۸	مبحث دوم: پیشگیری از وقوع جرائم
۹۰	گفتار اول: موافقان اجرای علنی مجازات در جهت پیشگیری از جرم
۹۰	الف- پیشگیری عام و خاص
۹۰	ب- جلب رضایت مردم
۹۱	ج) اجرای صحیح قوانین
۹۱	د) کثرت جرائم
۹۱	هـ) بازدارندگی اجرای علنی از منظر روان شناسی
۹۲	گفتار دوم: مخالفان اجرای علنی مجازاتها
۹۳	الف- توجه به علل بزهکاری
۹۶	ب- صرف اجرای اعدام موجب پیشگیری از جرم است نه اجرای علنی

۹۷	ج-کاهش حساسیت مردم در مقابل اجرای علنی
۱۰۰	د-اجرای علنی شلاق با فلسفه مجازات در تعارض است
۱۰۰	ه-تأثیر مخرب بر روی کودکان و زنان
۱۰۰	و- تضمین اجرای صحیح احکام،دلیل منطقی نیست
۱۰۱	مبحث سوم:وهن اسلام
۱۰۲	گفتار اول: فلسفه تشریح مجازات در اسلام
۱۰۲	گفتار دوم:وجود ضابطه در اجرای حدود
۱۰۷	مبحث چهارم:مجازات مضاعف و توصیه های بین المللی
۱۰۷	گفتار اول: مجازات مضاعف
۱۰۸	گفتار دوم: توصیه های بین المللی
۱۱۲	نتیجه گیری و پیشنهاد
۱۱۴	منابع و مآخذ

مقدمه

پس از شکل‌گیری دولتها و اقتدارات عمومی، مبحث ضرورت کیفر و شکل و نحوه آن و خصوصاً مسئله دفاع از اجتماع و حفظ نظم عمومی، کم‌کم سازمان و انسجام یافت و مجازاتها، از آن زمان تا اکنون اشکال مختلفی به خود گرفت و در هر زمان و هر جامعه، رنگ و صبغه خاصی داشته است. اما آنچه که عموماً بتوان در مورد مجازات بطور کلی در جوامع مختلف بیان داشت این است که به مرور از شدت و خشونت مجازات کاسته شده و مجازاتها، منطبق با پیشرفت جوامع، منطقی‌تر، معقول‌تر و شاید بهتر بتوان گفت همگام با جرائم ظریفتر شده و نحوه اجرای مجازاتها نیز تعدیل گشته است.

علمای حقوق جزا و جرم‌شناسان برای اعمال مجازات و یا اقدامات تأمینی و تربیتی، هر یک طبق سلیقه و طرز تفکر خود علل و انگیزه‌های خاصی ذکر کرده‌اند، بعضی اصلاح و تربیت بزهکار و بازگشت او به زندگی شرافتمندانه اجتماعی، عده‌ای تنبه دیگران، برخی حفظ امنیت جامعه در پربو اعمال کیفر و ارباب بزهکاران و گروهی تسکین آلام بزه دیده و بالاخره عده‌ای تخفیف عذاب اخروی هدف اجرای مجازات می‌پندارند.

امروزه، والاترین هدفی که برای حقوق جزا قائل هستند، همانا، اصلاح و تربیت مجرمین و بازگرداندن آنان به زندگی اجتماعی و هموار ساختن راه بازگشت آنان و حمایت و مراقبت از بزهکاران در این مسیر است، نه اعمال مجازاتهای خشن، که به قصد ارباب و بازدارندگی صورت می‌پذیرد، چه آنکه در مسیر تحول مجازاتها در طول تاریخ، از کیفرهای شدید و نحوه اجرای آن، نتیجه منظور، که همانا تنبیه و تنبه مجرم و ارباب سایرین در خودداری از ارتکاب عمل مشابه

است، حاصل نشده و ضرورت انطباق کیفر و نحوه اجرای آن با مقتضیات کنونی جوامع و پیشرفتهای فرهنگی و اجتماعی احساس می شود. با وجود فناوری جدید در زمینه اینترنت و امواج ماهواره ای و تبدیل جهان به یک دهکده جهانی و انتشار اخبار و اطلاعات و اطلاع رسانی در کمترین زمان ممکن، بررسی تأثیر اجرای علنی مجازاتها در حصول اهداف مطلوب در نحوه اعمال کیفر، ضروری بنظر می رسد. زیرا کیفر، تنها وسیله مبارزه با جرم و تنها راه اصلاح مجرمین نیست. بنابراین چه بسا رفع و انحلال و تعلیق کیفر و اجرای مخفیانه کیفر خودمایه اصلاح بزهکار و موجب تشویق او برای پیش گرفتن راه مستقیم باشد و اجرای آشکار آن نتیجه معکوس داشته باشد، هر گونه ویژگی و هدفی که برای مجازاتهای کیفری قائل باشیم، تنها در مرحله اجرای حکم است که تأمین می گردد. بنابراین با صدور حکم به محکومیت کیفری و لازم الاجرا شدن آن، اعمال ضمانت اجراها و مجازاتها، معنا و مفهوم پیدا می نماید. اجرای مجازات باید با اصول و روشهای صحیح آموزشی و تربیتی و قواعد منطق قضایی توأم باشد. چنانچه در اعمال مجازات روشهای صحیح تربیتی و آموزشی مورد عمل قرار نگیرد. تمام تلاش ها و کوشش های مراجع کیفری بی ثمر می ماند و بار مالی سنگینی بی جهت بر بودجه دولت و جامعه تحمیل می گردد و از دادرسی کیفری بهره واقعی بدست نمی آید.

الف- بیان مسأله

از یک منظر، مجازاتها، به دو بخش تقسیم می شوند:

بخش اول، مجازاتهایی هستند که مستقیماً بر بدن بزهکار اجرا و اعمال می شوند و اصطلاحاً، به اینگونه مجازاتها، مجازاتهای بدنی گفته می شود از جمله قصاص نفس، قصاص عضو، رجم، اعدام و شلاق.

بخش دوم: مجازاتهای غیربدنی است که بر مال یا آزادی بزهکار اعمال می گردد از جمله

جریمه نقدی، حبس و تبعید.

مجازات‌های دسته دوم ذاتاً به گونه ای است که به صورت غیرعلنی اجرا شده و موضوع تحقیق منصرف از آن است. بنابراین، محل نزاع، صرفاً راجع به این است که آیا جرائم دسته اول را می توان به صورت علنی در مرئی و منظر عموم به منصفه اجرا در آورد؟

در چند سال اخیر دستور العملی از سوی رئیس قوه قضائیه صادر شد و ضمن آن از محاکم درخواست اجرای علنی مجازات‌های دسته اول گردید. این امر موجب ایجاد واکنشی در جامعه از سوی فقها و اندیشمندان حقوق کیفری و علوم اجتماعی شده است. گروهی، اجرای علنی مجازات‌های دسته اول را عین اجرای حکم خداوند دانسته، مستنداتی از آیات قرآن، احادیث و روایات، در تأیید نظر خود آورده و در اعمال آن اصرار و پافشاری کردند؛ ولی گروهی دیگر، آن را غیر قابل اجرا و موجب توالی فساد در اجتماع دانسته اند و نیز آن را در کنار مجازات‌های مصوب قانونگذار، یک نوع مجازات مضاعف می دانند.

ب- اهداف پژوهش

بررسی شیوه های اجرای مجازات و دست یافتن به شیوه صحیح اجرای مجازات از هدفهای اصلی انجام تحقیق می باشد.

ج- اهمیت پژوهش

با توجه به اینکه شعار اسلام، جهان شمول است و انقلاب ۲۲ بهمن ۵۷ ایران نیز بر مبنای اسلام پایه گذاری گردید، لذا اعمال و اجرای احکام الهی، بدون توجه به خاستگاه شرعی آن و بدون لحاظ مصالح عالی نظام اسلامی و امکان و هن در سطح بین المللی، موجب تنفر جامعه جهانی از اسلام و محکومیت ایران به نقض حقوق بشر- که ایران نیز اجرای آن را تعهد نموده است- می گردد.

لذا بررسی مشروعیت اجرای علنی مجازات‌ها و نمایش آثار و تبعات آن می تواند برای استفاده متولیان قضایی کشور و نیز قانونمندان نمودن کیفیت اجرای مجازات‌ها مفید و مؤثر باشد.

د- سؤالات پژوهش

- ۱- مبانی اجرای مجازات در ملاء عام از دیدگاه اسلام کدام است؟
- ۲- حقوق جزای ایران چه رویکردی را در قبال اعمال مجازات در ملاء عام اتخاذ کرده است؟
- ۳- آثار و و نتایج اجرای علنی مجازات در جامعه چیست؟

ه- فرضیات پژوهش

- ۱- مبانی اجرای علنی مجازات متعدد است که به عنوان نمونه می توان به تسکین آلام مجنی علیه، بازدارندگی اجرای مجازات و پاک سازی جامعه و... اشاره کرد.
- ۲- حقوق جزای ایران اجرای علنی مجازات را نفی نمی کند اما در این راستا افکار عمومی جامعه شرایط زمان و مکان را در اجرای علنی مجازات مورد توجه قرار می دهد.
- ۳- آثار اجرای علنی مجازات متعدد است که به عنوان نمونه می توان به کاهش بزهکاری و جلب رضایت مردم و... اشاره کرد.

و- پیشینه تحقیق

به جز مقالات متفرقه که چندان پژوهش علمی محسوب نمی شود و مصاحبه های روزنامه ای تحقیق جامع و مانعی در خصوص مورد انجام نگرفته است، ولی در مورد جواز شرعی اجرای حدود یا عدم آن در زمان غیبت امام عصر (عج) در کتب فقهی اظهار نظرهای متعارضی به عمل آمده است.

ز- روش انجام تحقیق

توصیفی و تحلیلی است. به این طریق که، با بررسی نظر فقها و متون حقوق موضوعه جایگاه فقهی و حقوقی اجرای علنی مجازاتها مورد بررسی قرار می گیرد؛ سپس آثار و تبعات اجرای علنی مجازاتها در سطح داخلی و بین المللی بررسی شده و در نهایت با تحلیل و ارزیابی آنها، راه حل مناسب ارائه می شود.

ز- روش و ابزار گردآوری اطلاعات

۱- مراجعه به کتابخانه ها و بررسی کتب فقهی، حقوقی، حدیث و تفسیر

۲- مراجعه به روزنامه ها

ک- طرح کلی تحقیق

این تحقیق شامل: مقدمه و سه فصل خواهد بود. در مقدمه به کلیات تحقیق از جمله مساله اجرای علنی مجازاتها، سوالات، فرضیه های تحقیق، سابقه، ضرورت و... پرداخته شده است. در فصل نخست به مفاهیم و تعاریف و مبانی خواهیم پرداخت در فصل دوم شرایط و خصوصیات اجرای علنی مجازات را مورد بررسی قرار می دهیم و در فصل سوم به آثار اجرای علنی مجازات در جامعه پرداخته ایم.

فصل اول

کلیات

مبحث اول - واژه شناسی و تعریف

گفتار اول - اصطلاحات لغوی (واژه شناسی)

الف - سیاست در لغت:

سیاست^۱ در لغت به معنای رویه خط مشی و تدبیر است. در فرهنگ عمید آنرا به مردم داری و حتی عقوبت و مجازات نیز معنی کرده اند.^۲ سیاست به اصول اداره کشور در شئون مختلف تعبیر شده است و در قدیم به معنی مجازات کردن نیز آمده است.^۳

ب) جنایی

واژه جنایی (crimial) که از دو قسمت جناء و یای نسبت ترکیب یافته است در واقع همان کلمه پارسی گناه می باشد که معرب گردیده است. کلمه جنایی از خانواده جنایت و به معنی تبهکاری، جرم و گناه است.^۴

ج - مجازات:

مجازات مصدر از باب مفاعله، ریشه آن «جزی یجزی» است. در زبان فارسی کلمه مجازات در این معانی آمده است: جزا و پاداش نیکی و یا بدی، مکافات، سزا و کیفر^۵ و در دایره المعارف جامع اسلامی به معنی پاداش دادن و جزا دادن در نیکی و بدی آمده است.^۶

در زبان عربی نیز این چنین آمده است: «جزی، الجزاء: المكافاه من الشیء کافی بودن چیزی^۷ در برابر چیز دیگر».

«جزی و الجزا» الغناء و الکفایه و الجزاء مافیہ الکفایه من المقابله ان خیراً فخیراً و ان شرأ فشر: جزا در اصل به معنای بی نیازی و کفایت است و پاداش را جزا گویند چون از حیث مقابله و

^۱ policy

^۲ حسن عمید، فرهنگ فارسی عمید، (تهران: انتشارات امیر کبیر، ۱۳۵۵) ص ۶۴۶

^۳ محمد جعفر جعفری لنگرودی ترمینولوژی حقوق، (تهران: چاپ احمدی ۱۳۷۲) ص

^۴ حسن عمید پیشین ص ۳۸۲.

^۵ علی اکبر نفیسی، فرهنگ نفیس (ربی جا، خیام، ربی تا) ص ۳۱۳

^۶ سید مصطفی حسینی دشتی، دایره المعارف جامع عباسی، (تهران: آرایه، ۱۳۶۹) ج ۹ ص ۱۱۴

^۷ محمد بن مکرم بن منظور، لسان العرب (قم: نشر ادب الحوزه، ۱۴۰۵) ج ۱۴، ص ۱۴۳

برابری در آن کفایت است. (یعنی) آن چیزی است که به اندازه و برابر آن اداء شود اگر خوبی است (برابر آن) خوبی و اگر بدی است برابر آن بدی.^۱

د- ملاء عام :

ملاء عام واژه ای است مرکب که از دو کلمه ملا و عام تشکیل شده است. ملا در لغت به معنای اجتماع و کنکاش، گروه مردم، گروهی از اشراف که ابهت و هیبت آنان چشمها را پر کند آمده است.^۲ ملا به معنای آشکار و پیدا نیز آمده است.^۳ همچنین ملا به جایی که همگان در آن حضور دارند، گروه و جمع نیز معنا شده است.^۴

ابن منظور در لسان العرب این کلمه را اینگونه آورده است.

«الملاء، مهموز، مقصور: الجماعه و قیل اشراف القوم و وجوههم و روساءهم الذین یرجع الی قولهم^۵

یعنی: گروه مردم و گفته شده اشراف قوم و سرشناسان و روسای آنها که به گفتار و سخنان آنها مراجعه می شود.

واژه الملاء در فرهنگ عربی فارسی المنجد به معنای اشراف و اعیان و بزرگان قوم که با عظمت و شکوه خود دیدگان مردم و با هیبت خود دلهای آنان را پر می کنند، گروه مردم، مشاوره و مشورت آمده است.^۶

^۱ ابی القاسم الحسین بن محمد بن المفضل (الراغب الاصفهانی) المفردات فی غریب القرآن (بیروت: دارالمعرفه، بی تا) ص ۹۳

^۲ حسن عمید، پیشین ص ۹۸۵

^۳ حبیب الله آموزگار، فرهنگ فارسی دانش (تهران: انتشارات صفار، ۱۳۷۴) ص ۸۷۱

^۴ حسن انوری، فرهنگ بزرگ سخن (تهران: انتشارات سخن بی تا) ص ۷۳۰۸

^۵ ابن منظور، پیشین، ص ۱۵۹

^۶ فرهنگ المنجد، عربی، فارسی ترجمه: بندر ریگی (تهران: انتشارات ایران، ۱۳۷۵) ج ۲، ص ۱۸۲۵

واژه عام نیز در فرهنگ فارسی عمید، به معنای همه را فرا رسنده، توده مردم، همگانی و خلاف خاص آمده است. همچنین این کلمه به معنای عمومی، همگانی، فراگیر-توده مردم بویژه مردم کم سواد و دارای فرهنگ خرافی-عموم مردم و همه آمده است.^۱

خود واژه ملا عام در لغت به معنای عموم، همه و انبوه مردم است^۲ و استاد دکتر حسن انوری نیز در ملا عام را: در حضور مردم و به مجاز، آشکارا معنا کرده است.^۳

گفتار دوم: تعاریف

الف- تعریف سیاست جنائی:

اصطلاح سیاست جنائی ترجمه انگلیسی «criminal policy» و فرانسوی *lopalitique* *crimnelle* است. هنگامی که این دو واژه بصورت مرکب عنوان می شوند دیگر مفهومی فراتر از جرم را پیدا کرده و سایر انحرافات اجتماعی را که البته ممکن است قانوناً جرم نباشد-نیز در بر میگرد. سیاست جنایی در اصطلاح ادبی، اصول کلی مربوط به قوانین جزائی را گویند اما در اصطلاح حقوقی تعاریف گوناگونی از آن ارایه گردیده است.

بنظر می رسد این عبارت برای نخستین بار توسط دانشمند المانی بنام «آتسلم فون فوئر باخ» در کتاب «حقوق کیفری» او که در سال ۱۸۰۳ میلادی چاپ و منتشر گردیده به کار برده شده است وی سیاست جنایی را مجموعه شیوه های سرکوبگرانه ای می داند که دولت با استفاده از آنها علیه جرم واکنش نشان می دهد.^۴ بنابراین سیاست جنایی در تفکر فوئر باخ:

۱- مبتنی بر تدبیرها و وسایلی است که از نظر ماهیت عمدتاً قهرآمیز و تنبیهی هستند، یعنی آن چه در حقوق و نظام کیفری برای مقابله با مجرمان در اختیار آن می گذارد.

^۱ حسن عمید، پیشین، ص ۷۲۴

^۲ حبیب الله آموزگار، پیشین، ص ۸۷۱

^۳ حسن انوری، پیشین، ص ۷۳۰۸

^۴ کریستین لازرزدرامدی بر سیاست جنائی، ترجمه دکتر علی حسین نجفی ابرند آبادی، (تهران: نشر میزان، ۱۳۸۲)، ص ۴۱

۲- جنبه رسمی یعنی دولتی دارد و صرفاً توسط قوای عمومی تشکیل دهنده حاکمیت به اجرا گذاشته می شود، زیرا در این دیدگاه تأمین امنیت اجتماعی منحصرأ از وظایف دولت تلقی می شود؛

۳- فقط به مبارزه علیه «جرم» یعنی پدیده ای که تعریف و حد و مرز و انواع آن راقانونگذار مشخص کرده است، می پردازد و به سایر رفتارهای منحرفانه، که هر چند از لحاظ اجتماعی و اخلاقی مذموم اند، ولی جنبه کیفری و ضمانت اجرای جزایی ندارند، توجهی ندارد و بدین سان «انحراف» از قلمرو اقدامهای آن خارج است؛

۴- پیشگیری از جرم صرفاً با سرکوبی و اجرای مجازات محقق می شود (پیشگیری، کیفری)، زیرا اقدام های خاص پیشگیرانه و (پیشگیری غیر کیفری) در سیاست کیفری جایگاهی ندارد.

همچنین فون لیست دیگر دانشمند آلمانی در اواخر سده نوزدهم در کتاب «مفصل حقوق کیفری آلمان» مفهوم کم و بیش مشابهی عرضه داشته است. بنظر وی «مجموعه منظم اصولی که دولت و جامعه بوسیله آنها مبارزه علیه بزه را سامان می بخشند، سیاست جنایی محسوب می گردد.» بنابراین برداشت فون لیست با برداشت فوئوباخ از مفهوم سیاست جنایی تفاوت زیادی ندارد.

از دیدگاه مرل و ویتو^۱ سیاست جنایی عبارت است از: مجموعه روشهای قابل پیشنهاد به قانونگذار، یا عملاً به کار گرفته شده توسط او در زمان و در سرزمین خاص، با هدف مبارزه با بزهکاری.

بنظر استفانی، لواسور و بولک سیاست جنایت یعنی: سازمان دهی مبارزه با بزهکاری پیشاپیش تعریف شده؛ مبارزه ای در اشکال مختلف و با بکارگیری وسایل گوناگون و هدایت شده به سوی اهداف معین.

^۱ سید محمد حسینی، سیاست جنایی در اسلام و جمهوری اسلامی ایران (تهران: انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۸۲) ص ۲۳ و ۲۴

کریستین لازرژ سیاست جنائی را بررسی معرفت شناختی پدیده مجرمانه و تحلیل و درک این پدیده و ابزارها و امکاناتی می داند که به منظور مبارزه علیه رفتارهای کژمدارانه و بزهکارانه به اجرا گذاشته می شود. او سیاست جنائی و سیاست قضائی را دو دیدگاه متفاوت دانسته و به اعتقاد وی سلیقه قضائی و نحوه نگرش قضات نسبت به قوانین و مقررات می تواند آنها را در مواردی از پیام و مقصود قانونگذار کاملاً دور نماید و به سمت اتخاذ و اعمال سیاست جنائی بدیهی سوق دهد. همچنین بنظر وی طرز تلقی مقامها و نهادهای رسمی و دولتی قانونگذاری، قضائی یا پلیسی و نیز برداشت عامه مردم از سیاست جنائی متنوع و متفاوت است.^۱

باتوجه به توضیحات فوق می توان سیاست جنایی را چنین تعریف کرد: «سیاست جنایی عبارت است از تدابیر، اقدامات و پاسخ هائی (کیفری و غیر کیفری) که از سوی جامعه به منظور مقابله با پدیده مجرمانه (اعم از جرم و سایر انحرافات اجتماعی) در نظر گرفته و اعمال می شود».

ب- تعریف مجازات از دیدگاه حقوقدانان

در اصطلاح حقوقی تعاریف متفاوتی از مجازات به عمل آمده است که در ذیل به آنها اشاره می کنیم:

«مجازات واکنش جامعه علیه مجرم است».^۲

«مجازات عبارت از تنبیه و کیفری است که بر مرتکب جرم تحمیل می شود. مفهوم رنج از مفهوم مجازات غیر قابل تفکیک است و در واقع رنج و تعب است که مشخص حقیقی مجازات می باشد».^۳

به نظر دکتر نوربها «مجازات نوعی ضمانت اجرای اعمال یا ترک اعمالی است که در حقوق جزا چنین نام میگیرد تا از ضمانت اجراهای مدنی و اجتماعی تفکیک شود».^۴

^۱ کریستین لازرژ، پیشین، مواضع مختلف

^۲ منوچهر خزانی، جزوه درسی حقوق جزای عمومی دانشگاه بهشتی سال ۶۷-۶۶ ص ۱.

^۳ عبدالحسین علی آبادی، حقوق جنائی. (تهران: انتشارات فردوسی، ۱۳۶۸) ج ۲، ص ۱

^۴ رضا نوربهازمینه حقوق جزای عمومی (تهران: انتشارات دادآفرین، ۱۳۷۹) ص ۵۱

در مجموع می توان گفت: «مجازات تنبیه و کیفری است که بر مرتکب جرم اعمال می شود مجازات توأم با رنج و تعب است و همین رنج و تعب مشخصه حقیقی مجازات بوده و موجب تفکیک آن از سایر اقدامات پیشگیری و جلوگیری از وقوع جرم و نیز اقدامات مربوط به جبران ضرر و زیان در دعاوی حقوقی می شود.»^۱

ج- تعریف ملاء عام:

در خصوص اصطلاح ملاء عام نه تنها تعریفی از آن در قانون و آئین نامه های اجرائی ذکر نشده و قانونگذار آن را تعریف نکرده است بلکه در نوشته ها و آثار حقوقدانان نیز اشاره ای به آن نشده و مورد تجزیه و تحلیل قرار نگرفته است. اما با دقت در رویه عملی دادگاهها که گاهی از مواقع مجازات را در حضور مردم و در مکانهای پرجمعیت نظیر میادین اصلی و چهارراهها اجرا می کنند می فهمیم که مکان اجرای مجازات و حضور فیزیکی مردم از ارکان اساسی ملاء عام به شمار می آیند.

با دقت در مکانهایی که مجازات در آن مکانها اجرا می شود (میادین اصلی و چهارراهها) متوجه می شویم مکانی که از آن ملاء عام استنباط می شود مکانهای عمومی بوده که افراد اجتماع به راحتی و بدون هیچگونه محدودیتی و در هر زمانی که بخواهند می توانند در آن مکانها حاضر شده و یا رفت و آمد نمایند اینک با در نظر گرفتن این دو ویژگی می توانیم ملاء عام را اینگونه تعریف نماییم:

«ملاء عام عبارت است از: اجتماع و حضور فیزیکی حداقل سه نفر از افراد جامعه در کلیه مکانهایی که عموم مردم به راحتی و بدون هیچ گونه محدودیتی می توانند در آن مکانها حاضر شده و یا رفت و آمد نمایند.»

در تعریف فوق دو رکن حضور مردم و مکان حضور مردم به عنوان ارکان اساسی و تشکیل دهنده ملاء عام مورد توجه واقع شده است. که در گفتار سوم همین مبحث زیر عنوان ملاک و معیار ملاء عام مورد بررسی بیشتری قرار گرفته است.

^۱ ایرج گلدوزیان، حقوق جزای عمومی (تهران: انتشارات دانشگاه تهران، ۸۳)، ص ۱۱۱